

УДК 324.4(477)

О. Погірко,

радник начальника

Генерального штабу Збройних Сил України

ВОЄННА ДОКТРИНА УКРАЇНИ – НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ПІДґРУНТЯ ЗАКОНОДАВЧОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОБОРОНИ ДЕРЖАВИ

У сучасному глобалізованому світі сталися значні зміни в геополітичній сфері та воєнно-політичній обстановці, посилилась непримиренність національних, політичних, етнічних, економічних і релігійних інтересів. Унаслідок непримиренності інтересів виникла небезпека різнопланових регіональних і локальних збройних конфліктів. Отже, саме в протиріччях державних національних інтересів існує реальна небезпека для всієї Європи [1; 2; 3].

По-перше, змінилася значимість Організації Об'єднаних Націй (далі – ООН) та ставлення до організації з боку держав – постійних членів Ради Безпеки, оскільки розвиток конфліктів та агресивні дії й наміри керівництва окремих держав яскраво свідчать, що ООН нині вже не є дійсним механізмом захисту держав-членів від воєнних загроз.

По-друге, зі збільшенням політичного впливу й розширенням Північно-Атлантичного альянсу (далі – НАТО) на схід суттєво змінилася воєнно-силова конфігурація в Європі.

По-третє, конфлікти, що спалахнули в державах у 1990-х роках, жевріють і нині. Як наслідок, неконтрольоване переміщення мігрантів із мусульманських країн створило серйозну загрозу національній безпеці не лише України, а насамперед країн Європи [4].

У цій ситуації національна безпека України, яка перебуває на стику інтересів глобальних чинників впливу, стала найбільш вразливою, оскільки відповідні виклики й загрози в оборонній сфері набули нових рис.

При цьому історія розвитку нашої держави свідчить, що Україна втрачала

державність відразу, як тільки починала нехтувати оборонними інтересами [5].

Проблема становлення й розвитку державності на основі норм Конституції України є актуальним завданням щодо реформування політичної, економічної, правової та оборонної систем держави [6].

Однак обрані в середині 1990-х років політичні й економічні напрями розвитку, у тому числі законодавчо визначені у сфері оборони, виявились неефективними та перешкоджали становленню України як суверенної, правової, демократичної й обороноздатної держави [7; 8; 9; 10]. Незважаючи на задекларовану багатовекторність зовнішньої політики, керівництво держави тримало курс на економічну, енергетичну, військово-технічну, інформаційну та інші складові залежності.

Нині триває активний процес визначення життєво важливих національних інтересів, обумовлених геополітичним положенням та усвідомленням ролі й місця України в системі міжнародних відносин. Так, Президент України П.О. Порошенко під час обговорення Воєнної доктрини на засіданні Ради національної безпеки і оборони України заявив, що свідоме чи півсвідоме несприйняття незалежності України глибоко вкорінене в менталітеті російської політичної еліти та нікуди не дінеться в історичній перспективі [11].

На сучасному етапі розвитку державності, за реального стану війни, військово-політичне керівництво держави змушене по-новому формувати та постійно адаптувати до реалій сьогодення оборонну політику держави. Окрім

того, виникає нагальна необхідність у своєчасному нормативно-правовому визначенні шляхів розвитку, методів застосування й підготовки військових формувань до війни в сучасних умовах.

Водночас забезпечення обороноздатності держави, розбудова й реформування національного війська та інших складових сектора безпеки й оборони є вирішальними чинниками відновлення на тимчасово втрачених територіях суверенітету України.

С.Т. Полторак вважає: «Процес переходу до нової системи військово-політичних відносин, активізації спроб обмежити вплив України щодо вирішення кардинальних питань міжнародного життя та наявність комплексу внутрішніх і зовнішніх загроз безпеки значно актуалізували проблему напрацювання сучасної воєнної доктрини» [12].

Вказані аргументи підтверджуються положеннями нової редакції Воєнної доктрини Російської Федерації, уявленням військово-політичного керівництва Росії про світоустрій та далеко не миролюбивими планами щодо України. У згаданому стратегічному документі до головних загроз Росії віднесено зовнішні (розширення НАТО на схід) і внутрішні (інформаційний вплив на населення) чинники. Загрозами для Росії визнано також ситуацію в Україні й навколо неї, конфлікт у Сирії [13].

Актуальність нашого дослідження обумовлюється необхідністю вдосконалення законодавства у сфері оборони та напрацювання пропозицій щодо унормування керівних поглядів на принципи й шляхи попередження воєнних конфліктів, а також застосування військової сили для захисту суверенітету й територіальної цілісності держави.

Вивченню питань, пов'язаних із теорією та практикою воєнної доктрини держав, присвячено певну кількість розробок і наукових публікацій, здебільшого зарубіжних авторів. В аспекті щодо Воєнної доктрини України серед перших спроб викладу системної позиції варто назвати наукову працю одного з діячів національного руху минулого

століття М.С. Колодзінського. Так, учений підкреслює: «Дати точне визначення воєнної доктрини також важко, як, наприклад, дати визначення права. Існують різні визначення воєнної доктрини відповідно до погляду суспільства чи епохи взагалі на концепцію війни» [14].

У сучасній Україні питання воєнної доктрини – нормативного документа, що визначає насамперед напрями воєнної політики держави, – аналізувались у працях таких учених, правників і політиків, як О.Ф. Белов, В.Ю. Богданович, О.С. Бодрук, О.М. Гончаренко, В.К. Горovenko, О.І. Гриненко, О.І. Затинайко, М.І. Карпенко, С.В. Ківалов, О.В. Копиленко, Б.А. Кормич, Г.Ф. Костенко, В.В. Кравченко, С.В. Кунницький, В.А. Ліпкан, О.В. Литвиненко, В.М. Оборотов, Б.А. Пережняк, Г.М. Перепелиця, В.Ф. Погорілко, І.С. Романченко, М.І. Рябошапка, О.І. Семенченко, М.В. Сунгуровський, В.Л. Федоренко, О.І. Черноусенко, В.І. Чушенко, В.О. Шевченко та інші. Серед закордонних дослідників і фахівців варто назвати Дж. Бейлза, Д. Мішеля, А. Расмусена, Д. Стейса, Дж. Шерра та інших.

Однак згадані автори торкались у цілому проблеми загальних концептуальних основ та окремих аспектів розробки конкретної воєнної доктрини на певний проміжок часу.

Метою статті є аналіз в історичному аспекті особливості воєнної доктрини – правового підґрунтя забезпечення воєнної безпеки в сучасних умовах, дослідження нормативної основи підготовки збройних сил до протидії агресії, а держави – до оборони.

Із часу здобуття державної незалежності Україна в складній воєнно-політичній обстановці продовжує розвивати та зміцнювати свою державність, будувати власну систему забезпечення національної безпеки. В умовах докорінних змін у зовнішньому й внутрішньому безпековому середовищі, вторгнення російських терористичних формувань та анексії й окупації части-

ни території держави виникла нагальна потреба в розробці дієвої моделі забезпечення національної безпеки та оборони України.

Стан війни змушує військово-політичне керівництво держави замислитись над необхідністю попередження збройних конфліктів та актуалізує питання перегляду чинних нормативних актів щодо власних підходів до проблеми забезпечення оборони й територіальної цілісності України.

З усіх джерел законодавства необхідно виділити Конституцію України, яка є основою законодавства щодо розбудови держави та містить норми, якими врегульовуються найважливіші відносини у сфері оборони.

На особливу увагу заслуговує думка таких учених, як В.Ф. Погорілко та В.Л. Федоренко, які підкреслили: «Порівняно детально закріплено в Конституції також зовнішні функції держави: оборони, захисту суверенітету й територіальної цілісності» [15, с. 155–156].

Обов'язки державних органів, посадових осіб і громадян щодо забезпечення безпеки держави та зміцнення її обороноздатності, відображені в Конституції України в загальному вигляді, конкретизуються в законах і нормативно-правових актах України. На наше переконання, формування державної політики у сфері оборони є одним із найважливіших завдань органів державної влади на сучасному етапі розвитку української державності [16].

У Конституції України зазначено, що захист суверенітету й територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього народу. Відповідно, тим самим на законодавчому рівні закріплюється, що оборона держави має загальнодержавний характер [6]. У зв'язку з тим, що основна функція в забезпеченні оборони належить самій державі, положеннями Конституції України закріплено завдання й основні напрями діяльності у сфері захисту Вітчизни.

На сучасному етапі розвитку, як стверджують І.С. Романченко, В.Ю. Богданович, «існування й самозбереження суверенної держави залежать від цілеспрямованої воєнної політики щодо захисту національних інтересів» [17].

З 1993 року основи воєнної політики визначала Постанова Верховної Ради України «Про основні напрями зовнішньої політики України», а з 1997 року – Концепція (Основи державної політики) національної безпеки України [18; 19]. У 2003 році Верховною Радою України прийнято Закон України «Про основи національної безпеки України» [20].

На нашу думку, зазначений закон забезпечує єдність принципів формування й проведення державної політики у сфері національної безпеки та оборони, підготовку доктрин, стратегій, концепцій, державних і відомчих програм у різних сферах національної безпеки й оборони держави.

Одним із пріоритетів національних інтересів є забезпечення державного суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності державних кордонів. Суб'єкти забезпечення національної безпеки, діяльність яких безпосередньо спрямовується на захист національних інтересів України від зовнішніх і внутрішніх загроз, як акцентує І.С. Руснак, у своїй сукупності утворюють сектор безпеки й оборони держави, що включає в себе органи державної влади та військові формування [21].

Діяльність військових формувань, створених і передбачених законом, перебуває під демократичним цивільним контролем із боку суспільства [22].

З огляду на викладене вважаємо, що забезпечення поєднання підходів до формування законодавчої бази у сфері національної безпеки та оборони лежить у площині напрацювання нового законопроекту про основи національної безпеки України. Саме тому принципово важливим постає, що законопроект опосередковано впливатиме на розробку й прийняття інших документів нор-

мативного та ненормативного характеру.

Серед таких документів, крім зазначених, можна назвати законодавчі акти й документи у сфері зовнішньої політики, акти про Военну реформу України, Концепцію военної політики України, Концепцію розвитку сектора безпеки та оборони, Концепцію інформаційної безпеки, Державну програму розвитку Збройних Сил України, Державну програму розвитку озброєнь і військової техніки тощо. Саме цими нормативними документами визначаються цільові настанови й керівні принципи военного будівництва, напрями діяльності органів державної влади з метою своєчасного виявлення, відвернення та нейтралізації реальних і потенційних загроз національним інтересам України.

Першу редакцію Военної доктрини України було ухвалено в жовтні 1993 року. На той час вона реально відображала ставлення керівництва української держави до війни та відповідала военно-політичній обстановці початку 1990-х років, що характеризувалася закінченням «холодної» війни й збройного протистояння двох світових політично-суспільних систем [7]. У доктрині оголошувався позаблоковий статус Української держави.

Водночас фахівці називають цей документ «дієвим», оскільки Україна утримувала ядерну зброю й численне формування (близько 800 тис. військових) – якісний військовий, кадровий і матеріально-технічний компонент для розбудови національного війська.

Другу редакцію доктрини було затверджено влітку 2004 року Президентом України – Верховним головнокомандувачем Збройних Сил України. На думку експертів, документально сплановане «скорочення» військового формування, за відсутності відповідальності керівництва й усталеного військового законодавства, привело до безпрецедентних втрат (кадрових, матеріальних і фінансових) та фактично до неприпустимого зниження рівня боєздатності національного війська [8].

Загалом принциповим було лише те, що документ задекларував необхідність підготовки держави до членства в НАТО. Однак майже через місяць із доктрини було вилучено норму про підготовку України до повноправного членства в НАТО. У редакції доктрини зразка 2005 року було декларативно передбачено повернення мети про вступ до НАТО [9].

З іншого боку, до закінчення терміну дії двосторонньої угоди щодо базування Чорноморського флоту Російської Федерації (далі – РФ) у Криму й Севастополі згадана норма мала дещо умовний характер, тому це дисонувало в контексті державних інтересів. Водночас військово-політичне керівництво держави побоювалось на нормативному рівні розглядати наявність реального супротивника.

У 2012 році було прийнято третю редакцію доктрини, яку експерти називають «безвідповідальною». Справа в тому, що в доктрині военний чинник фактично не розглядався як вплив, нормативно передбачалося, що в разі неминучості военного конфлікту держава має «діяти ненасильницькими методами», зокрема зверненням за допомогою до Ради Безпеки ООН і «впливових держав» та запровадженням режиму надзвичайного стану. Тобто підкреслювалось, що держава «буде демонструвати власну обороноспроможність і рішучість дати відсіч агресії, здатність завдати потенційному агресору неприпустимих втрат» [10]. При цьому негативною нормою документа стало положення, закріплене окремим законодавчим актом, щодо позаблокового статусу держави [23].

Перш ніж перейти до дослідження нової редакції доктрини, наведемо думку військового теоретика М.В. Фрунзе, який слушно зазначав: «Военна доктрина є прийнятим в армії конкретної держави вченням, яким встановлюється характер будівництва збройних сил держави на основі домінуючих поглядів на характер поставлених перед нею завдань» [24, с. 113–114].

У травні 2015 року указом Президента України затверджено Стратегію національної безпеки України – основу для розробки Воєнної доктрини, у якій нормативно визначено основні базові цілі: продовження боротьби за відновлення територіальної цілісності держави в діючих кордонах і заходи незалежності від РФ у сфері виробництва військової техніки (далі – ОВТ) [25]. Однак напрямом реалізації базових цілей Стратегії національної безпеки України щодо реформування структурних елементів сектора безпеки й оборони держави, а також інтеграції в Європейський Союз (далі – ЄС) і НАТО залишилися визначеними не повною мірою.

Спираючись на Стратегію національної безпеки України, фахівці та розробники обґрунтовують нову доктрину анексією Криму, окупацією Донбасу й продовженням реальної війни на Сході України, а також зазначеним у доктрині руйнуванням «системи світової та регіональної безпеки».

Саме тому в доктрині зазначено: «З відмовою від політики позаблоковості Україна вибудовує нові підходи до забезпечення національної безпеки, при цьому Україна повинна спиратись насамперед на власні можливості та залишає за собою право обирати спосіб гарантування державного суверенітету й територіальної цілісності» [26]. Варто звернути увагу на той факт, в доктрині Росію вперше задекларовано основним супротивником, який має намір усіма силами й засобами захопити частину території або знищити державність України, а також підкреслено, що держава має продовжити боротьбу за визволення окупованих російськими терористичними формуваннями територій Криму та Донбасу.

Водночас, як стверджує В.Ю. Богданович, таке завдання для військового відомства, як проведення військового реформування за стандартами НАТО в усіх сферах, залишається незмінним [27].

Характерною рисою нової редакції доктрини є правове визначення ос-

новних цілей застосування збройних сил у взаємодії з іншими формуваннями, їхніх функцій щодо забезпечення воєнної безпеки й оборони держави та шляхів реалізації цих функцій як за мирного часу, так і в особливий період.

Значну увагу в доктрині приділено воєнним конфліктам, оскільки вони становлять основну потенційну небезпеку для України. Також наведено їх класифікацію й характерні риси збройної боротьби. У документі передбачено: «Визначальними факторами гарантування безпеки та пріоритетними напрямом оборонної політики Україна вважає інтеграцію в європейський політичний, правовий простір із метою набуття членства в ЄС».

Фактично доктрина відштовхується від норми, внесеної до українського законодавства одночасно з рішенням про відмову від позаблокового статусу. Нагадаємо, що в грудні 2014 року Верховна Рада України проголосила, що основним напрямом безпекової державної політики в зовнішньополітичній сфері є «досягнення критеріїв, необхідних для набуття членства в ЄС і НАТО» [28].

Водночас задеклароване щодо критеріїв положення не передбачає повноцінний вступ України до НАТО.

Доктрина не вперше декларує, що до 2020 року держава досягне сумісності збройних сил із відповідними військовими силами країн – членів НАТО. Як наголошують І.О. Долгов та В.С. Корендович, це стосується «оперативної й технічної сумісності зі збройними силами країн Альянсу, а також упровадження загальних стандартів НАТО» [29]. Зокрема, заплановано перейняти прийняті країнами – членами НАТО принципи провадження бойових дій та інші заходи, тобто планомірно перейти до стандартів STANAG – «нативських» критеріїв щодо ОВТ й підготовки військ. Проте в цьому разі потрібне напрацювання додаткових документів.

Положення Воєнної доктрини України є обов'язковими для всіх органів виконавчої влади, тобто мають силу закону й закріплюють принципи керівни-

цтва військовими формуваннями України та іншими державними структурами в справі захисту державних національних інтересів.

З огляду на це доцільно в заключній частині доктрини конкретизувати, що її положення «можуть уточнюватись і доповнюватись з урахуванням змін воєнно-політичної обстановки, характеру й змісту потенційних воєнних загроз, умов військового будівництва».

Стратегія національної безпеки та Воєнна доктрина України мають окремі недоліки, на яких варто зупинитися. Водночас зауважимо, що це перші концептуальні рішення у сфері національної безпеки й оборони, які реалістично визначають супротивника, окреслюють напрями розвитку військового формування та однозначно задають цілі його руху до стандартів НАТО.

Прийняття концептуальних документів, як підкреслюють С.Л. Речич та В.І. Коряк, – позитивний чинник і фундамент для нормативних документів та програм військового реформування [30]. Однак залишилися нереалізованими рішення щодо їх практичної реалізації, а саме розробка Державних програм розвитку військового формування та озброєння й військової техніки.

Як зазначає О.В. Василенко, важко переоцінити документи, які мають фундаментальне значення, оскільки вони визначають організаційну структуру, бойову й інші види підготовки та формування [31].

Концептуальний документ складається з восьми розділів. У першому доктрина визначається, як «система поглядів на причини виникнення, характер сучасних воєнних конфліктів, принципи й шляхи запобігання їх виникненню та застосування воєнної сили для захисту державного суверенітету» [28]. Варто мати на увазі, що доктрина ґрунтується на без'ядерному статусі та спрямовується на протидію агресії Росії.

Наприкінці ХХ століття політичне керівництво України відмовилось від ядерного потенціалу в обмін на гарантії

безпеки за Будапештським меморандумом 1994 року, який не виконано жодним із гарантів [32].

Так, військово-політичне керівництво РФ розпочало збройну агресію, Великобританія й США після початку цієї війни переінтерпретували договір, заявивши, що гарантії надавалися кожною стороною лише щодо власних дій і намірів, а не в цілому щодо територіальної цілісності й безпеки України.

З огляду на думку експертів, вважаємо недоцільним збереження без'ядерного статусу в довгостроковій перспективі. Однак мова йде не про початок розробки зброї масового ураження, а про відміну юридичного обмеження на такий крок у разі неможливості гарантування територіальної цілісності й безпеки держави іншими способами.

Показовою в цьому розділі є наявність у переліку вживаних термінів поняття «стратегічні комунікації». Усі інші терміни є традиційними й відомими. Натомість поняття «стратегічні комунікації» через особливості гібридної війни, процеси глобалізації та становлення інформаційного суспільства загалом потребує окремої уваги.

До початку збройного конфлікту з РФ керівництво держави майже не переймалося цим важливим питанням. Нині необхідність інформаційної стратегії поступово стає зрозумілою всьому українському суспільству.

У другому розділі («Безпекове середовище») Воєнної доктрини України наводяться тенденції, які впливатимуть на стан безпеки у світі в цілому та Україні зокрема. Серед них можна назвати посилення суперечностей щодо поділу сфер впливу між світовими центрами сили, зокрема й загострення протистояння між США та Російською Федерацією.

На нашу думку, ця норма в доктрині є єдино збалансованою й об'єктивною щодо стану міжнародних відносин, усі інші положення зважені щодо Росії. Однак наведення світових центрів сили та визначення їхніх основних інтересів і намірів щодо держави у військово-по-

літичному контексті відсутні. Це ж стосується визначення регіональних впливових держав та неозначеності щодо зміщення акцентів у веденні воєнних конфліктів на комплексне використання воєнних і невоєнних інструментів.

Не завадило б, як підкреслює Ю.І. Радковець, надати більш правове й конкретизоване визначення гібридної війни та її загроз [33].

Серед наведених тенденцій можна вказати на посилення міграційних процесів та активізацію релігійного екстремізму, проблему кібербезпеки та збільшення іноземної військової присутності на територіях сусідніх держав.

Це задекларовано в цілому правильно, проте не визначено заходи протидії, у тому числі щодо інформаційних, смислових і віртуальних операцій інших провідних учасників міжнародних відносин.

С.К. Полумієнко переконує, що світові держави здійснюють інформаційний вплив на країни, які перебувають у зоні їхніх інтересів, ведучи перманентну війну за вплив на представників влади й настрої верств суспільства [34].

Визначення проблеми інформаційної безпеки та суверенітету держави є комплексним і не може вирішуватись лише з огляду на дії керівництва РФ, навіть якщо мова йде лише про військовий аспект цієї проблеми.

У наступному пункті другого розділу документа спостерігається логічна суперечність: зовнішньополітичні умови не сприяють урегулюванню збройного конфлікту на Сході України. За таких обставин Україна може розраховувати насамперед на власні сили й підтримку США, держав – членів ЄС і НАТО, які вважають, що збереження незалежності та територіальної цілісності України є одним із визначальних факторів забезпечення світової й регіональної стабільності в Європі.

Проте проблема полягає не лише в логіці. Наскільки це взагалі реалістично й об'єктивно та в чому полягає конкретика цієї підтримки? Чи можливо взагалі у Воєнній доктрині України за

сучасних умов визначати правовий акцент на зовнішню підтримку, особливо після порушення країнами-гарантами Будапештського меморандуму, з огляду на те, що в будь-який момент можуть виникнути фактори, які суттєво впливають на політику провідних держав, у тому числі США та країн ЄС?

У нашому розумінні доктрина має передбачати й визначати в правовій площині відповідні дієві заходи держави, відповіді на воєнно-політичні виклики, розраховуючи винятково на свої ресурсні можливості.

Далі в другому розділі Воєнної доктрини України наведено актуальні й потенційні воєнні загрози. Серед перших можна назвати нарощування військової потужності РФ у безпосередній близькості до державного кордону України, мілітаризацію РФ тимчасово окупованої території та військовий контингент у Придністров'ї. Водночас не вказується на військову присутність формувань РФ у Білорусі.

Прикрим моментом є непередбачена вірогідність виходу з-під контролю державних структур у світлі подій радикальної частини націоналістичного руху кримських татар, а також посилення націоналістичних рухів в Угорщині та Румунії. Доктрина визначає основні проблеми, що перешкоджають адекватному реагуванню України на воєнні виклики й ризики, лише окремим пунктом згадуючи неефективність оборонно-промислового комплексу держави.

У третьому розділі («Цілі та завдання воєнної політики») Воєнної доктрини України їх викладено фактично вичерпно; важливими є необхідність відновлення престижу військової служби, а також внесення змін до документів, продовження інтегрування добровольчих батальйонів до збройних сил та вдосконалення системи мобілізаційної підготовки й мобілізації [35].

Варто підкреслити, що в п. 28 прописано: «Україна вважатиме своїм воєнним противником іншу державу (коаліцію держав), дії якої (яких) ква-

ліфікуються законами України або міжнародно-правовими актами як збройна агресія». На сьогодні воєнним супротивником Україна вважає Російську Федерацію.

Доцільним є твердження, що потенційним воєнним супротивником Україна визнаватиме державу (коаліцію держав), дії або наміри якої (яких) матимуть ознаки загрози застосування воєнної сили проти України.

Пункт 30 визначає, що найвищий ступінь небезпеки має загроза державному суверенітету й територіальній цілісності України. Головною загрозою є ймовірність великомасштабної збройної агресії Російської Федерації проти України.

У п. 31 є невизначеність: Україна залишає за собою право на використання з метою відбиття збройної агресії всіх можливих форм, способів і наявних засобів збройної боротьби, а також завдання ударів супротивнику на його території з дотриманням принципів і норм міжнародного права.

Необхідно зауважити про зазначене «право на використання всіх можливих форм, способів і наявних засобів збройної боротьби». При цьому чи обмежують такі «всі можливі форми» відбиття агресії наявні засоби збройної боротьби? Якщо ні, то як це узгоджується з принципом без'ядерного статусу, прописаним у першому розділі доктрини?

Четвертий розділ присвячено умовам, за яких здійснюється воєнна політика. У цьому розділі здається доцільним конкретизувати й прописати норми про необхідність удосконалення стратегічного планування, здійснення інновацій та інших вагомих змін щодо оборонно-промислового комплексу [36].

Цілком очевидно, що воєнно-економічна політика відсутня, реформи не проводяться та існує систематичне недофінансування потреб оборони. Через це спостерігається стагнація оборонно-промислового комплексу, а також суттєва нестача сучасних засобів збройної боротьби.

П'ятий розділ аналізованого документа стосується шляхів досягнення воєнно-політичних цілей України, який передбачає вдосконалення законодавства та реформування сил оборони держави [37].

Норми щодо передислокації військових підрозділів з огляду на доцільне посилення присутності військ на Сході й Півдні України, безперечно, потребують обґрунтованого нормативного визначення.

Як вважають В.П. Коробко та Є.В. Гаврилко, потребує опрацювання також рішення Лісабонської конференції країн НАТО щодо покладення на національні збройні сили обов'язку реагування на надзвичайні ситуації [38].

Суттєвим є визначення щодо необхідності розробки комплексного нормативного документа про проведення спеціальних інформаційних операцій, а також визначення профільних структурних підрозділів державних органів, їх завдань і повноважень у мирний та воєнний час.

Сьомий розділ доктрини – «Управління ризиками» – містить таке формулювання: «В інтересах зниження ризиків у сфері воєнної безпеки держави створюється інтегрована система управління ризиками як елемент системи оборонного планування». Назріла необхідність нормативно визначити систему аналізу, розвитку, уточнення оборонного планування та завдань складових сил оборони [39].

Підсумовуючи огляд доктрини, варто відзначити, що в оперативному плані та коротко- й середньостроковій перспективі охоплено більшість проблемних аспектів воєнної політики та безпеки держави.

Проблемним залишається бачення розробниками доктрини питання без'ядерного статусу та стану міжнародних відносин, що може призвести до необ'єктивного визначення потенційних загроз державі у військово-політичній сфері з боку інших держав, окрім Росії. Саме тому невиправданим постає спирання на зовнішню підтримку в сучасних умовах.

У деяких пунктах зустрічається неповнота окремих положень, зокрема щодо інформаційної безпеки, і відсутність конкретики. Останнє стосується всієї доктрини, оскільки для її реалізації необхідна розробка значної кількості інших документів, у яких варто конкретно прописати деталі всіх запланованих процесів і реальних заходів.

У цілому необхідно констатувати, що визначено більшість необхідних змін і сучасних тенденцій, насамперед зроблено акцент на головному – протидії агресії РФ, а також з'ясовано проблеми реформування формувань, оборонно-промислового комплексу та співпраці з НАТО.

Однак Воєнна доктрина України вимагає й певних доопрацювань. Стратегічний документ не може спиратись на сьогоднішню політичну кон'юнктуру, він має відображати (з упередженням) стратегічне бачення керівництвом держави безпекової та оборонної політики України.

Ключові слова: Воєнна доктрина України, оборона, воєнна безпека, конституційні основи забезпечення оборонної політики України.

У статті проаналізовано особливості концептуального документа нової Воєнної доктрини України в забезпеченні воєнної безпеки держави. Досліджено нормативну основу підготовки збройних сил до протидії агресії.

В статье проанализированы особенности концептуального документа новой Военной доктрины Украины в обеспечении военной безопасности государства. Исследованы нормативные основы подготовки вооруженных сил для противодействия агрессии.

The article analyzed the features of the conceptual document of the new Military Doctrine of Ukraine in ensuring the military security of the state. Investigated the regulatory basis for the training of the armed forces to counter aggression.

Література

1. Бжезинский З. Выбор. Глобальное господство или глобальное лидерство / З. Бжезинский. – пер. с англ. – М. : Международные отношения, 2004. – 288 с.

2. Национальная военная стратегия США / пер. с англ. В.К. Сазонова // Военная мысль. – 2005. – № 1–3. – С. 21–23.

3. Стратегия национальной безопасности Российской Федерации до 2020 года [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.scrf.gov.ru/documents/99.html>.

4. Гуржій О.І. Локальні війни та збройні конфлікти другої половини ХХ століття (історико-філософський аспект) : [монографія] / О.І. Гуржій, С.П. Мосов, В.Д. Макаров та ін. – К. : Знання, 2006. – 356 с.

5. Подковенко Т.О. Становлення системи законодавства України в 1917–1920 роках (Українська Центральна Рада, Гетьманат П. Скоропадського, Директорія УНР) : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень» / Т.О. Подковенко ; Київський нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2004. – 228 с.

6. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

7. Про Воєнну доктрину України : Постанова Верховної Ради України від 19 жовтня 1993 року № 3529-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 43. – Ст. 409.

8. Про Воєнну доктрину України : Указ Президента України від 15 червня 2004 року № 648/2004 // Офіційний вісник України. – 2004. – № 30. – Т. 1. – С. 210. – Ст. 2005.

9. Про Воєнну доктрину України : Указ Президента України від 15 червня 2004 року № 648/2004 (зі змінами, внесеними згідно з Указом Президента України № 800/2004 від 15 липня 2004 року, Указом Президента України № 702/2005 від 21 квітня 2005 року, Указом Президента України № 518/2009 від 8 липня 2009 року) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/648/2004>.

10. Про Воєнну доктрину України : Указ Президента України від 15 червня 2004 року № 648/2004 (у редакції Указу Президента України від 8 червня 2012 року № 390/2012) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/648/2004>.

11. Порошенко П.О. Виступ Президента України – Верховного головнокомандувача Збройних Сил України 2 вересня 2015 року на засіданні Ради національної безпеки і оборони України / П.О. Порошенко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rnbo.gov.ua/documents/>.

12. Полтораки С.Т. Головне завдання – підвищення обороноздатності держави / С.Т. Полтораки // *Наука і оборона*. – 2015. – № 2. – С. 3–8.

13. Военная доктрина Российской Федерации [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kremlin.ru/supplement/461>.

14. Колодзінський М.С. Українська воєнна доктрина / М.С. Колодзінський [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://diasporiana.org.ua/ideologiya/191-kolodzinskiy-m-ukrayinska-voynna-doktrina/>.

15. Конституційне право України : [підручник] / [В.Ф. Погорілко, В.Л. Федоренко] ; за заг. ред. В.Л. Федоренка. – 2-ге вид., перероб. – К. : Алерта ; КНТ ; Центр учбової літератури, 2010. – 432 с.

16. Погірко О.І. Концептуальні засади нової Воєнної доктрини України / О.І. Погірко // *Юридичний вісник*. – 2013. – № 3. – С. 72–81.

17. Романченко І.С. Концептуальні підходи до розроблення механізму безпекового супроводження реалізації національних інтересів / І.С. Романченко, В.Ю. Богданович // *Наука і оборона*. – 2011. – № 2. – С. 3–9.

18. Про Основні напрями зовнішньої політики України : Постанова Верховної Ради України від 2 липня 1993 року № 3360-XII // *Відомості Верховної Ради України*. – 1993. – № 37. – Ст. 379.

19. Про Концепцію (основи державної політики) національної безпеки України : Постанова Верховної Ради України від 16 січня 1997 року № 3/97-ВР // *Відомості Верховної Ради України*. – 1997. – № 10. – Ст. 85.

20. Про основи національної безпеки України : Закон України від 19 червня 2003 року № 964-IV (зі змінами та доповненнями) // *Відомості Верховної Ради України*. – 2003. – № 39. – Ст. 351.

21. Руснак І.С. Воєнна безпека України у світлі реформування сектора безпеки і оборони / І.С. Руснак // *Наука і оборона*. – 2015. – № 2. – С. 9–14.

22. Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і пра-

воохоронними органами держави : Закон України від 19 червня 2003 року № 975-IV // *Відомості Верховної Ради України*. – 2003. – № 46. – Ст. 366.

23. Про засади внутрішньої і зовнішньої політики : Закон України від 1 жовтня 2010 року № 2411-IV // *Відомості Верховної Ради України*. – 2010. – № 40. – Ст. 527.

24. Гареев М.А. М.В. Фрунзе – военный теоретик / М.А. Гареев. – М. : Воениздат, 1985. – 448 с.

25. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року «Про Стратегію національної безпеки України» : Указ Президента України від 26 травня 2015 року № 287/2015 // *Офіційний Вісник України*. – 2015. – № 43. – Ст. 874.

26. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 2 вересня 2015 року «Про нову редакцію Воєнної доктрини України» : Указ Президента України від 24 вересня 2015 року № 555/2015 // *Офіційний Вісник України*. – 2015. – № 78. – Ст. 2592.

27. Богданович В.Ю. Нова Стратегічна концепція НАТО і місце в ній України / В.Ю. Богданович // *Оборонний вісник*. – 2010. – № 6. – С. 13–15.

28. Про внесення змін до деяких законів України щодо відмови України від здійснення політики позаблоковості : Закон України від 23 грудня 2014 року № 35-VIII // *Відомості Верховної Ради України*. – 2015. – № 4. – Ст. 13.

29. Долгов І.О. Конструктивне партнерство Україна – НАТО: оборонні аспекти / І.О. Долгов, В.С. Корендович // *Наука і оборона*. – 2013. – № 4. – С. 3–7.

30. Речич С.Л. Шляхи використання досвіду трансформації збройних сил європейських країн у процесі розвитку Збройних Сил України / С.Л. Речич, В.І. Коряк // *Оборонний вісник*. – 2011. – № 2. – С. 15–18.

31. Василенко О.В. Методологічні аспекти формування державної військово-технічної політики / О.В. Василенко та ін. // *Збірник наукових праць Центрального науково-дослідного інституту озброєння та військової техніки Збройних Сил України*. – К. : ЦНДІ ОВТ ЗС України, 2010. – Вип. 15. – С. 88–104.

32. Лоссовський І.Є. До 20ї річниці Будапештських «гарантій» меморандуму: агресія Росії проти України як фактор ерозії міжнародно-правових режимів нерозпов-

- судження / І.Є. Лоссовський // Зовнішні справи. – 2014. – № 11. – С. 6–11.
33. Радковець Ю.І. Ознаки технологій «гібридної війни» в агресивних діях Росії проти України / Ю.І. Радковець // Наука і оборона. – 2014. – № 3. – С. 36–42.
34. Полумієнко С.К. Інформаційні технології: економіка та безпека / С.К. Полумієнко, В.В. Тюрін // Національна безпека: український вимір : зб. наук. праць Інституту проблем національної безпеки. – К. : ІПНБ, 2009. – № 6(25). – С. 31–41.
35. Про Збройні Сили України : Закон України від 5 жовтня 2000 року № 2019-III // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 48. – Ст. 410.
36. Про організацію оборонного планування України : Закон України від 18 листопада 2004 року № 2198-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 4. – Ст. 97.
37. Про оборону України : Закон України від 5 жовтня 2000 року № 2020-III // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 49. – Ст. 420.
38. Коробко В.П. Збройні Сили України в єдиній державній системі цивільного захисту населення й територій / В.П. Коробко, Є.В. Гаврилко // Наука і оборона. – 2011. – № 3. – С. 17–21.
39. Тимошенко Р.І. Оборонне планування: загальна логіка, структура та взаємозв'язок документів / Р.І. Тимошенко, М.М. Лобко, В.П. Бочарніков, С.В. Свешніков // Наука і оборона. – 2015. – № 2. – С. 15–21.

